

GUY DE LA BÉDOYÈRE

DE PRETORIAANSE GARDE

OPKOMST EN ONDERGANG VAN
DE KEIZERLIJKE LIJFWACHT IN ROME

Guy de la Bédoyère

**DE
PRETORIAANSE
GARDE**

Opkomst en ondergang van de
keizerlijke lijfwacht in Rome

Uitgeverij Omniboek

Inleiding

Op 28 maart 193 n.Chr. werd keizer Pertinax na een regeerperiode van slechts zevenentachtig dagen vermoord. Zijn inspanningen om Rome integer en ordelijk te besturen waren algemeen verwelkomd. De opvallendste uitzondering daarop vormde de pretoriaanse garde, die verwen- de, bevoorrechte elitetroepen van de keizerlijke lijfwacht. Pertinax had geprobeerd iets van betekenisvolle discipline op te leggen aan de arro- gante pretorianen, die tijdens de regering van Commodus gewend waren geraakt zich zo slecht te gedragen als ze maar wilden, tot het slaan van voorbijgangers aan toe. Om de pijn van de nieuwe regels te verzachten, had Pertinax de garde 12.000 sestertiën per man beloofd, waarmee hij naar zijn zeggen hetzelfde betaalde als Marcus Aurelius en Lucius Verus bij hun aantreden in 161. De nieuwe keizer verkocht zelfs de bezittingen van Commodus om het geld bij elkaar te krijgen, want de schatkist was tot zijn laatste miljoen sestertiën geslonken door het spilzieke en bande- loze leven van zijn voorganger. Maar de pretorianen waren niet van plan om de gunst te vergoeden met de wederdienst van gedragsverbetering. Ze wisten tenslotte maar al te goed dat Marcus Aurelius en Lucius Verus in werkelijkheid 20.000 sestertiën aan hun voorgangers hadden betaald en dat Pertinax mogelijk nooit meer dan de helft van wat hij had be- loofd zou hebben betaald. De pretorianen vermoordden Pertinax, maar doodsbang voor de gevolgen van wat ze hadden gedaan, vluchtten ze te- rug naar hun kazerne, de Castra Praetoria, en sloten de poorten (afb. 1).¹

Vreemd genoeg werd alles weer rustig en de gardisten beseften dat niemand achter hen aan was gekomen. Zich ten volle bewust dat zij nu degenen waren die de touwtjes werkelijk in handen hadden, hingen ze een verklaring aan de Castra Praetoria waarin ze het Romeinse Rijk te koop aanboden.² De meeste senatoren waren vervuld van afschuw, hoe-

wel het verhaal zoals Dio het opschreef minstens deels geïnspireerd kan zijn op gebeurtenissen tijdens de burgeroorlog van 69 en de korte heerschappij van Otho.³ Maar een van hen, de hebzuchtige en ambitieuze senator Marcus Didius Julianus, rook een kans en spoedde zich dronken naar de kazerne van de pretorianen, opgehitst door zijn even hebzuchtige en ambitieuze vrouw en dochter, Manlia Scantilla en Didia Clara, alsmede twee pretoriaanse tribunen, Publius Florianus en Vectius Aper. Dat deed ook Titus Flavius Sulpicianus, de prefect van Rome en de schoonvader van Pertinax. Toen Didius Julianus aankwam, zag hij dat Sulpicianus al ter plaatse was, druk bezig om zijn positie veilig te stellen en ervoor te zorgen dat Julianus werd buitengesloten.⁴ Alleen met behulp van grote borden waarop hij zijn beloften verkondigde, en een overgelopen aanhanger van Sulpicianus, Maurentius, kon Julianus de aandacht van de pretorianen trekken.

Wat daarop volgde werd terecht een 'schandelijke zaak' genoemd door Dio, hoewel diens theatrale beschrijving met enige voorzichtigheid moet worden gelezen. De pretorianen buiten het feit uit dat niemand de hoop kon koesteren om keizer te worden zonder hun steun. Didius Julianus en Flavius Sulpicianus, er beiden gretig op uit om de alleenheerschappij te veroveren, begonnen tegen elkaar op te bieden bij de garde. De soldaten gingen geestdriftig aan de slag met de veiling en renden door het kamp op en neer tussen de kandidaten om ze te vertellen met hoeveel ze hun bod moesten verhogen. Sulpicianus stond op het punt te winnen met een bod van 20.000 sestertiën per pretoriaan, maar Julianus sleepte de winst alsnog in de wacht met een roekeloos tegenbod van 25.000 sestertiën. Ten overvloede waarschuwde hij dat Sulpicianus wraak zou willen nemen voor de dood van Pertinax en bovendien zegde hij toe dat hij, Julianus, alle vrijheden die de pretorianen onder Commodus hadden genoten zou herstellen. De gardisten waren zo in hun sas met het nieuwe aanbod dat ze Julianus onmiddellijk tot de nieuwe keizer uitriepen.

De gebeurtenis was zo buitenissig, smakeloos en onwaardig dat het zelfs nu nog nauwelijks geloofwaardig lijkt dat het Romeinse Rijk zich ertoe kon verlagen. Herodianus beschreef het als een beslissend keerpunt, het moment waarop de soldaten alle respect voor de keizers verloren en dat bijdroeg aan veel van de chaos en wanorde die in de jaren daarna zouden volgen.⁵ De pretorianen hadden op schaamteloze wijze en louter vanwege de belofte van een grote geldsom in contanten een

keizer gecreëerd, waarbij ze volledig en ongegeneerd misbruik hadden gemaakt van hun machtspositie. Julianus hield het zelfs nog minder lang uit dan Pertinax nadat hij onberaden veel meer geld had beloofd dan hij zich kon veroorloven. Zesenzestig dagen nadat hij tot keizer was uitgeroepen werd hij op bevel van de senaat terechtgesteld. Op dat moment werd Julianus al geconfronteerd met een opstand in het oosten, in de vorm van het Romeinse leger in Illyricum onder Septimius Severus, en had hij zijn pretorianen op geen enkele manier kunnen inzetten; de burgeroorlog die het Romeinse Rijk vanaf 193 tot 197 op zijn kop zette, zou worden beslist door de provinciale strijdkrachten, niet door de keizerlijke gardisten.⁶ De pretorianen kregen oneervol ontslag van Severus, die de garde vervolgens vernieuwde en met vertrouwde legionairs uit zijn eigen strijdkrachten bemande. Maar zelfs dat loste het probleem niet op. In de daaropvolgende decennia speelden de pretorianen en hun prefecten een beslissende rol bij het afzetten en aanstellen van de ene keizer na de andere.

Hoe had het zover kunnen komen? De garde bestond uit de meest bevoorrechte Romeinse soldaten. Ze kregen het meeste betaald, dienden het minst lang, en onder de beste omstandigheden.⁷ In status overtroffen ze alle andere strijdkrachten; maar in de meer dan twee eeuwen sinds Augustus de garde formeel als permanent instituut oprichtte, waren de pretorianen door omstandigheden het hoogste gezag geworden. Het was een machtspositie die ze in 193 op een zo verwerpelijke manier misbruikten dat het moeilijk is voor te stellen hoe ze ooit iets hadden kunnen herwinnen van het prestige dat ze voordien hadden genoten.

Edward Gibbons beschrijving van de relatie van de garde met de keizer is ongeëvenaard wat de helderheid betreft waarmee hij de aan het systeem inherente paradox aanwees:

Dergelijke vreeswekkende ondergeschikten zijn altijd noodzakelijk, maar dikwijls fataal voor de troon van het despotisme. Door de pretoriaanse gardes aldus bij wijze van spreken in het paleis en de senaat te introduceren, gaven de keizers hun de gelegenheid met eigen ogen te zien hoe sterk ze zelf waren en hoe zwak de burgerlijke regering was, leerden ze de gardoepen de wandaden van hun heren en gebieders te bezien met een minachting die hun langzamerhand vertrouwd werd en het eerbiedige ontzag af te leggen dat uitsluitend door een zekere afstand en geheimzinnigheid in stand

kan worden gehouden als de betreffende met een denkbeeldige macht wordt geconfronteerd. In de weelderige ledigheid van een rijke stad werd hun trots aangewakkerd door een inzicht in hun onweerstaanbare kracht, en het was een ondoenlijke zaak voor hen verborgen te houden dat de persoon van de soeverein, het gezag van de senaat, de openbare schatkist en de zetel van het rijk zonder uitzondering van hen afhankelijk waren. Om de pretoriaanse bendes van dergelijke gevaarlijke gedachten af te brengen hadden de gedeceerdste en stevigst in het zadel zittende vorsten zich genoopt gezien bevelen met vleierende woorden en beloningen met straffen af te wisselen, hun trots te strelen, hun hun genietingen te gunnen, een oogje dicht te doen voor kleine ontsparingen, en hun wankele trouw te kopen met behulp van gulle donaties, die sinds de troonsbestijging van Claudius bij de machtsovername van iedere nieuwe keizer als een wettelijke belasting werden geheven.⁸

De ambities van de pretorianen, en van hun prefecten, groeiden en vulden de leemten die inadequate of kwetsbare heersers lieten ontstaan. Zo maakte de zelf opgelegde ballingschap van Tiberius op Capri het mogelijk dat de pretoriaanse prefect Sejanus zelf keizer probeerde te worden. De rampzalige regering van Caligula van 37 tot 41 leidde ertoe dat hij vermoord werd en dat de garde met Claudius zijn eigen keizer aanstelde. Verlies van de steun van de garde speelde een belangrijke rol bij de opgave van Nero en diens zelfmoord in 68. Tijdens de burgeroorlog van 68-69 speelde de garde een cruciale rol in het gevecht van de rivalen om het rijk. In de tweede eeuw n.Chr. zorgde de opeenvolging van krachtige en effectieve heersers ervoor dat de pretorianen van 98 tot 180 nauwelijks in de antieke bronnen voorkomen. Tijdens de ontaardende regering van Commodus (180-192) kwamen de gardisten weer op de voorgrond te staan, en het was hun gedrag dat tot de moord op Pertinax en de korte en onwaardige heerschappij van Didius Julianus leidde. In grillige en roerige tijden traden de pretorianen op als aanjagers en opportunisten, en hun prefecten als hoofdrolspelers, ten goede of ten kwade.

De gebeurtenissen van 193 waren daarom min of meer onvermijdelijk, en het zaad ervoor werd gezaaid op het moment dat Augustus de pretoriaanse garde meer dan twee eeuwen eerder oprichtte. Het wankele evenwicht moest vroeg of laat wel verloren gaan, hoewel de garde deze periode van corruptie als instituut overleefde. Uiteindelijk ontbond

Constantijn I het instituut in 312 in zijn geheel, nadat het de fout had begaan om zijn rivaal Maxentius te steunen. De individuele leden van de garde werden over de garnizoenen aan de grenzen van het rijk verspreid.⁹ Het was het roemloze einde van een instituut dat formeel 340 jaar lang onafgebroken had bestaan, en dat voor die tijd een ad-hocrol had gespeeld als persoonlijke lijfwacht van de generaals in de Romeinse Republiek.

Dit boek richt zich niet op de details van de wapenrustingen en het materieel van de pretorianen, een onderwerp dat uitvoerig en uitstekend wordt behandeld door Rankov (1994) en Cowan (2014).¹⁰ Dit is een geschiedenis van de pretoriaanse garde vanaf zijn ontstaan tot en met de laatste ontmanteling. De nadruk ligt op de instelling en haar rol, formatie, structuur, omstandigheden, inzet, leiderschap en ervaringen binnen de narratieve context van de geschiedenis van het Romeinse keizerrijk. Het bronnenmateriaal is complex en incompleet omdat de pretoriaanse garde slechts nu en dan in oude bronnen opduikt. Heel veel is onbekend en zal dat waarschijnlijk ook blijven.

‘Pretoriaanse garde’ is een moderne term. De Romeinen kenden de keizerlijke lijfwacht collectief als de *cohortes praetoriae*, ‘pretoriaanse cohorten’, en hun kazerne als *Castra Praetoria* of *Praetoriana*, ‘de pretoriaanse kazerne’, of als *Castra Praetorianorum*, ‘kazerne van de pretorianen’, zonder de garde of zijn hoofdkwartier een opzichzelfstaande titel te geven.¹¹ Dat laat echter onverlet dat de garde die zich tot het best betaalde, meest in aanzien staande en invloedrijkste onderdeel van de Romeinse militaire machinerie ontwikkelde, altijd een bron van fascinatie was. De gardisten achtten zichzelf aanzienlijk beter dan de rest van de Romeinse militaire machine, en dat waren ze ook. De pretoriaanse centurio Manlius Valerianus liet zijn opvattingen vereeuwigen op zijn grafsteen in Aquileia. Hij had, zei hij, ‘het bevel gevoerd over een centurie in een pretoriaans cohort, geen barbaars legioen’.¹²

De organisatie van de garde was, zoals zoveel in het Romeinse Rijk, aanzienlijk minder precies en geordend dan tegenwoordig vaak wordt aangenomen. Gewoonte, omstandigheden en doelmatigheid speelden allemaal een rol in de geschiedenis van het instituut, met als gevolg dat er tal van onregelmatigheden optraden, bij het aantal en de omvang van de cohorten, de betalingen en zelfs bij de taken die pretorianen uitoefenden, zowel individueel als collectief. Niettemin komt de garde naar voren als een organisatie die een essentiële en permanente rol speelde

in de Romeinse geschiedenis, en die het beeld van de Romeinse staat zowel toen als nu mede definieerde.

Gerekruteerd worden voor de pretoriaanse garde aan het begin van een militaire carrière, of als latere promotie voor een legionair, betekende dat je deel uitmaakte van het meest prestigieuze onderdeel van de machtigste organisatie uit de oudheid. En oud-pretorianen bleven ook in de gemeenschappen waar ze na hun afzwaaien als burgers leefden in hoog aanzien staan. Romeinse soldaten waren toen, en zijn nog steeds, het stereotiepe beeld van de Romeinse macht en gemeenschap. De Romeinse staat ontwikkelde zich met een traditie van verplichte militaire dienst voor de burgers en een ideologie die gegrondvest was op een door de goden gesteunde lotsbestemming van zegevieren en veroveren. In het epos *Aeneis* van Vergilius schetste Jupiter de toekomst voor het Romeinse volk. Aeneas, de mythische stamvader van de Julische lijn en voorvader van Augustus, zou de woeste stammen van Italië verpletteren en zijn nakomeling Romulus zou Rome stichten, een stad met een volk onbegrensd door tijd en ruimte, en een rijk zonder grenzen.³³ De oorlogen van Rome vergrootten de Romeinse macht inderdaad en incorporeerden andere staten en gemeenschappen in het rijk, die de status van bondgenoten konden krijgen in plaats van te worden vernietigd mits hun eigen soldaten werden afgestaan om ten behoeve van Rome te dienen. De mannen uit de Romeinse senatoriale elite dienden gewoonlijk als officieren in het leger; het maakte deel uit van hun carrièretraject, bekend als de *cursus honorum*. Een groot deel van de mannelijke Romeinse burgers, uit welke klasse ook, had enige militaire ervaring. Ze hadden als soldaten gediend of als officieren en veel van hen hadden deelgenomen aan militaire campagnes. Ze verwierven op die manier bijzonder belangrijke vaardigheden, niet alleen in het vechten, maar ook in praktische zaken als bouwen en administreren.

Het Romeinse leger, bestaande uit de pretoriaanse garde, legioenen, hulptroepen en marine was geen permanente organisatie met een ge-centraliseerde bevelsstructuur. In de dagen van de Romeinse Republiek werden legioenen onder de burgerij geworven wanneer dat noodzakelijk was en onder bevel van een senator van consulaire rang geplaatst. Die kreeg dan tijdelijk het *imperium* (militaire bevoegdheid als bevelhebber), dat hij alleen buiten Italië kon uitoefenen, behalve wanneer uitzonderlijke omstandigheden iets anders vergden. Dit legitimeerde zijn controle over een militaire strijdmacht, maar beperkte die ook. Het gaf

echter ook ruimte voor de groei van loyaliteit aan de persoon van die generaal (*imperator*); in de eerste eeuw v.Chr. werd dat een bijzonder gevaarlijk aspect van de Romeinse wereld. In deze tijd van *imperatores* grepen sommige generaals de kans om hun legers voor persoonlijke glorie en verheffing te gebruiken. De pretoriaanse garde vindt zijn oorsprong in de eenheden van de lijfwachten die mannen als Marcus Antonius en Octavianus creëerden om hun status te verhogen.

Een imperator etaleerde zijn militaire prestige onder meer door er een eenheid geselecteerde soldaten op na te houden die als zijn persoonlijke lijfwacht fungeerde. Deze soldaten, de 'pretorianen', ontleenden hun naam aan de tent of het verblijf van de generaal op campagne, het *praetorium*. Het woord was afgeleid van *praetor*, wat letterlijk betekende: 'de man die voor anderen uit gaat'. In algemene zin betekende het woord 'leider' of 'hoofd' en duidde het een specifiek niveau in de senatoriale magistratuur aan, het pretorschap, waaraan bepaalde taken verbonden waren.¹⁴ Een *propraetor* was een man die als *praetor* had gediend en uitgezonden kon worden om een provincie te besturen. *Praetorium* kon dus letterlijk vertaald worden als 'de plaats van de man die voor anderen uit gaat'. De soldaten van zijn lijfwacht waren georganiseerd in cohorten (*cohortes*), een Romeinse militaire standaardterm voor eenheden van ongeveer 480 man en gewoonlijk van toepassing op onderdelen van legioenen. Het woord betekent ook 'binnenplaats' of 'omheind gebied', en de militaire toepassing is hiervan afgeleid, met de letterlijke betekenis 'een binnenplaats vol mannen'.

De pretoriaanse garde diende ook als een sterk bolwerk voor de keizer tegen de macht en invloed van de senaat. Alleen al het bestaan ervan was voor de senaat een permanente waarschuwing dat de keizer geweld kon inzetten om zich te doen gelden. Zoals Gibbon gedenkwaardig optekende vertegenwoordigden de pretorianen 'de macht en status van de keizer en gaven ze hem het vermogen om de Romeinse aristocratie te dwingen'.¹⁵ Het was een wankel evenwicht. De keizer was afhankelijk van een strijdmacht waar hij het absolute gezag over moest hebben. De nabijheid van de pretoriaanse garde tot de keizer, zowel in overdrachtelijke als in fysieke zin, betekende dat prestige en invloed van de heerser altijd groter moesten zijn dan die van de pretorianen, als hij de touwtjes in handen wilde houden.

Het was dit concept van mannen die hun generaal in een militaire context zouden beschermen dat Octavianus later als Augustus in een

permanent instituut zou veranderen, als onderdeel van het grotere Romeinse leger (dat onder zijn heerschappij eveneens een permanente status kreeg). Het was ook het onderdeel van het leger dat een speciale status genoot omdat het dichter bij de keizer stond dan alle andere. Met de permanente vestiging in Rome vanaf de regeringstijd van Tiberius werd de pretoriaanse garde de zichtbaarste belichaming zowel van de macht van de keizer als van de veranderde overheidsstructuur na de republiek. Het is dan ook nauwelijks verrassend dat het overheersende algemene beeld van het Romeinse Rijk dat van een zeer gemilitariseerde samenleving is. De alomtegenwoordigheid van het leger en de dominante plaats ervan in zoveel bronnen hebben dat beeld nog verder versterkt.

Als nieuw instituut moest de pretoriaanse garde inclusief de bevelsstructuur ervan worden geïncorporeerd in de Romeinse hiërarchie en zó worden gepositioneerd dat die maximaal prestige en minimaal risico voor de keizer opleverde. De rijkste en machtigste leden van de Romeinse samenleving waren de senatoriale families. De mannelijke leden daarvan dienden in een aantal prestigieuze magistraatsfuncties en volgden een redelijk gestandaardiseerd carrièretraject dat kon culmineren in een functie als pretor, en uiteindelijk zelfs als een van de twee consuls die altijd tegelijkertijd hun ambt vervulden. Senatoren die pretor waren geweest kwamen in aanmerking om het commando over legioenen te krijgen of een provincie te besturen. Om het commando over de garde aan een senator te geven zou veel te riskant zijn geweest. De positie van 'keizer' zoals wij die begrijpen, bestond officieel niet. Augustus bekleedde bepaalde republikeinse senatoriale ambten, maar zijn werkelijke macht zat in zijn persoonlijke gezag en prestige. Die vergden veel sluwheid en tact, omdat hij theoretisch gesproken de gelijke was van de andere senatoren, die zijn macht stuk voor stuk zouden kunnen betwisten. Een senator die het bevel voerde over de pretoriaanse garde zou daar de mogelijkheden voor hebben.

Augustus gebruikte voor de leiding van de garde daarom mannen uit de ridderstand, een omvangrijkere groep van iets lagere aristocraten wier eigendomskwalificaties om als ridder aangemerkt te worden veel lager waren dan voor senatoren.¹⁶ Deze mannen konden dienen als procurator, de financiële bestuurder van een provincie, en in een keur van andere posities, variërend van lagere posten als procurator of bijvoorbeeld prefect van militaire hulptroepen zoals een eenheid cavalerie

(*ala*), tot en met commandant van de pretoriaanse garde, gouverneur van Egypte, verantwoordelijke voor de graanvoorziening of prefect van Rome. Al deze laatste prefecturen waren van zo groot belang dat een keizer zich niet kon veroorloven om ze aan senatoren te geven die zich daarna als rivalen zouden kunnen ontpoppen. Ridders waren een veel minder riskante optie omdat zij niet de 'gelijken' waren van de keizer, zoals de senatoren. Het hele systeem berustte op een complex netwerk van patronage, loyaliteiten, belangengroepen en facties dat sinds Augustus vanaf de keizer naar beneden doorwerkte.

In de tijd van Augustus was de Romeinse wereld niet alleen naar de maatstaven van de oude wereld, maar ook voor ons besef, immens groot. Het gebied strekte zich al uit van Gallië (het huidige Frankrijk) tot Syrië en Egypte in het oosten en omvatte veel van West-, Midden- en Zuid-Europa, alsmede Noord-Afrika en Turkije. Nieuwe veroveringen brachten verdere expansie tot in de regeerperiode van Trajanus (98-117). Het Romeinse leger was wijdverspreid door al deze gebieden, met de grootste garnizoenen in belangrijke grensprovincies als Syria en langs de Rijn. De Romeinse wereld was groter en complexer dan enige andere oude westerse beschaving en vormde een uitdaging voor de logistieke en bestuurlijke krachten in wat nog altijd een relatief primitief tijdperk was. In deze context waren alle soldaten, niet alleen de pretorianen, de dagelijkse representanten van de staat. Soldaten voerden allerlei lagere bestuurlijke en leidinggevende taken uit, van politiewerk (een bijzonder essentiële rol waarbij de *centurio's* 'de macht van de centrale overheid op het niveau van de dorpen brachten'), tot toezicht houden op bouwprojecten en andere taken zoals het innen van belastingen, de muntslag en leidinggeven aan graantransporten.¹⁷ Romeinse soldaten, inclusief veteranen, waren op die manier het belangrijkste instrument waarmee de staat optrad en zijn voorschriften handhaafde.

Geen wonder dat zij, en met name de pretorianen, soms in de volkscultuur van die tijd werden afgeschilderd als arrogante dwingelanden die een bevoorrechte positie innamen en boven de wet gesteld waren. De incomplete zestiende satire van Juvenalis thematiseert de verschillende voordelen waar de militairen van profiteerden, zoals vrijelijk burgers kunnen afranselen zonder bang te hoeven zijn voor represailles en de wetenschap dat een soldaat die een rechtszaak aanspande er zeker van kon zijn onmiddellijk gehoord te worden, anders dan ieder ander.¹⁸ Juvenalis schreef waarschijnlijk over de manier waarop pretorianen, de

bevoorrechtste Romeinse soldaten van allemaal, zich gedroegen. De staat die zozeer afhankelijk was van medewerking en steun van de militairen kon zich geen misnoegd leger veroorloven.

Linea B van de huidige metro in Rome heeft een halte Castro Pretorio. Bezoekers komen uit dit station op de extreem drukke Viale Castro Pretorio. Een korte wandeling voert naar de goed bewaard gebleven originele noordelijke en oostelijke muur van de Castra Praetoria, het fort en hoofdkwartier van de pretoriaanse garde. Het fort, ten tijde van de regering van Tiberius (14-37) in of rond 23 n.Chr. aan de rand van Rome gebouwd door de pretoriaanse prefect Lucius Aelius Sejanus, was de basis van de hele garde, en bleef dat tot de ontmanteling in 312. De locatie in het noordoosten van het bebouwde gebied was dunbevolkt en werd tot dan toe vooral gebruikt voor begrafenissen.¹⁹ Het was een tactische plaats die gepast het feit verdoezelde dat de macht van de keizers uiteindelijk berustte op hun vermogen om militaire macht te mobiliseren. Maar het was voor de pretorianen ook dicht genoeg bij Rome om binnen minuten in het centrum van de stad aanwezig te kunnen zijn om hun kameraden bij te staan in de cohorten die altijd aanwezig waren als de lijfwacht van de keizer. Dat blijkt duidelijk uit sommige voortvarende acties waarmee pretorianen bewezen de beslissende macht in Rome te zijn.

De beslissing om de hele garde in 23 naar Rome te verplaatsen was een van de belangrijkste momenten in de geschiedenis van de pretoriaanse garde en de Romeinse wereld. Het was het logische vervolg op Augustus' beslissing om de garde tot een permanent instituut te maken onder leiding van commandanten die hij zelf aanstelde, op zichzelf al een revolutionaire stap. Met zijn basis in Rome kon de garde nu direct invloed op de politieke gebeurtenissen uitoefenen. De enige obstakels waren de keizers met de macht en het prestige om de pretorianen onder controle te houden en hun macht te breidelen. Zodra een keizer niet kon voldoen aan wat er van hem werd verwacht, was het maar al te vaak de garde die bepaalde wat er vervolgens ging gebeuren.

Of de mannen nu in hun kazerne zaten, een van de vele praktische taken uitvoerden of met de keizer op campagne waren, de pretorianen waren essentieel voor de uitoefening en het behoud van de keizerlijke macht. De grote uitdaging voor elke heerser was dan ook om de garde en zijn prefecten onder de duim te houden. Zoals Gibbon al aangaf, was dat extreem moeilijk. Het Romeinse Rijk heeft ons altijd veel kunnen leren

over de gevolgen en gevaren van absolute macht in een staat waarin zoveel kon afhangen van de vermogens en omstandigheden van een enkel individu. De pretorianen vormden met hun garde een van de krachtigste elementen in het verhaal van de Romeinse keizers, en hopelijk kan dit boek iets van hun geschiedenis aan het licht brengen.

***

Ik ben Heather McCallum van Yale University Press zeer dankbaar voor haar interesse in het idee voor dit boek en voor de rol die zij heeft gespeeld bij de verwezenlijking daarvan. Tom Holland was zo vriendelijk een vroegere versie van de uiteindelijke tekst te lezen, en waardevol commentaar te leveren op sommige details en ongelukkige formuleringen, maar zijn steun voor het concept van het boek was ook buitengewoon waardevol. Roger Tomlin schoot te hulp bij het cryptische juridische fragment met betrekking tot Marcus Aurelius' aanpassingen van de privileges die de schoonvaders van pretorianen in 168 werden verleend. Ik ben ook Adrian Goldsworthy, expert op het gebied van het Romeinse leger en historicus, buitengewoon dankbaar dat hij de tekst zeer gedetailleerd heeft doorgenomen en van zijn specialistische commentaar heeft voorzien, alsmede van een paar uitstekende suggesties die de reikwijdte van enkele belangrijke punten aanzienlijk hebben verbreed. Ook Kym Ramadge wees op een paar stilistische zwakheden en andere fouten. Het is ook gepast om dank te betuigen aan de geleerden die in de loop van vele decennia enorme hoeveelheden werk hebben verzet. Zonder hen zou het onmogelijk zijn geweest dit boek te schrijven. Ik hoop dat de bibliografie een gepaste erkenning inhoudt. Dank aan Rachael Lonsdale en Melissa Bond van Yale die de productie van het boek efficiënt begeleidden en nuttige adviezen gaven, en aan Charlotte Chapman voor haar nauwgezette redigeren van de definitieve versie van de tekst. Het was onvermijdelijk bijzonder gecompliceerd om een boek samen te stellen over een onderwerp waarvoor uit zoveel verschillende en ongelijksoortige bronnen moest worden geput. Er is alles aan gedaan om zo nauwkeurig mogelijk te zijn, maar alle fouten of lacunes die zijn blijven bestaan komen uitsluitend voor rekening van de auteur.

Guy de la Bédoyère
Welby, Lincolnshire, 2016

‘Levendig en vol inzichten (...) De la Bédoyère schetst een beeld van driehonderd jaar intrige en drama rondom de pretorianen en de keizers die zij dienden, groot maakten en vermoordden.’

— Adrian Goldsworthy, auteur van *Pax Romana*

De pretoriaanse garde werd in 27 v.Chr. opgericht door Augustus en werd belast met de bescherming van de keizer en zijn familie. Door de eeuwen heen bleken de leden niet alleen beschermers en handhavers, maar ook belangrijke politieke spelers. Keizers aan wie ze loyaal waren, maakten ze groot, en keizers die hen niet bevielen, brachten ze meedogenloos ten val, onder wie Caligula, Nero en Pertinax. De macht van de garde was in bepaalde tijden zo groot dat alleen de hoogstbiedende kandidaat keizer kon worden.

In *De pretoriaanse garde* vertelt Guy de la Bédoyère de complete geschiedenis van de pretorianen, wier genadeloze ambities pas een halt werden toegeroepen toen keizer Constantijn de garde ontbond. Pretorianen van elke rang komen aan bod in deze brede weergave van de pretoriaanse tijd, waarin De la Bédoyère een nieuw licht werpt op oorlog, wetgeving en de politiek in het Romeinse Rijk.

Uitgeverij Omniboek

www.omniboek.nl

NUR 683